

УДК 341.6

Міжнародне право

Типи позитивних зобов'язань держав щодо гарантування права на повагу до приватного й сімейного життя в практиці Європейського суду з прав людини

Types of positive obligations of the states in relation to guaranteeing of right on respect to private and domestic life in practice of the European court on human rights

Горпинюк О.П.

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Львівського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Анотація: У статті розглядаються типи позитивних зобов'язань держави щодо дотримання права на повагу до приватного й сімейного життя. Визначено принципи позитивних зобов'язань держав. Встановлено алгоритм розгляду Європейським судом з прав людини дотримання державою зобов'язань щодо права на повагу до приватного життя.

Ключові слова: практика Європейського суду з прав людини, позитивні зобов'язання держав, право на повагу до приватного життя

Аннотация: В статье рассматриваются типы позитивных обязательств государства относительно соблюдения права на уважение к частной и семейной жизни. Определены принципы позитивных обязательств государств. Установлен алгоритм рассмотрения Европейским судом по правах человека сдерживания государством обязательств относительно права на уважения частной жизни.

Ключевые слова: практика Европейского суда по правам человека, позитивные обязательства государств, право на уважение к частной жизни

Summary: The types of positive obligations of the state in the observance of right on respect of private and domestic life are examined in the article. Principles of positive obligation of the states are determine. The algorithm of considerations of the

European court of human rights observance of positive obligations of the state in the relations of right on respect of private life are certain.

Key words: the practice of European court of human rights, positive obligations of the state, the right on respect of private life.

Постановка проблеми. Питання про обсяг позитивних зобов'язань держав у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) залишається відкритим та суперечливим. Водночас, враховуючи те, що практика ЄСПЛ є джерелом національного права, то для забезпечення послідовності та єдності судової практики, розуміння змісту позитивних зобов'язань держави є вельми актуальним. В Україні на даний час відсутні ґрунтовні праці, присвячені позитивним зобов'язанням держав щодо гарантування конвенційних прав. Водночас, вітчизняні фахівці у галузі права вслід за зарубіжними правниками, на основі вивчення практики ЄСПЛ здійснюють спроби розробляти типи чи категорії позитивних зобов'язань.

Стан дослідження. Огляд юридичних періодичних видань свідчить про зростання інтересу серед фахівців у галузі права до досліджень позитивних зобов'язань держав. Найбільш ґрунтовними дослідженнями у цій сфері належить назвати праці С.В. Шевчука[1, С.55-64] та Г.О. Христової[2, С. 11-19; 3, С. 16-23]. Окремі автори присвячують наукові статті вивченню позитивних зобов'язань щодо гарантування прав, які передбачені окремими статтями Конвенції, зокрема, праву на свободу вираження поглядів (ст.10) [4, С. 308-316] чи праву на життя [5, С.146-155](ст.2).

У цій статті ставиться за мету на основі практики ЄСПЛ та теоретичних положень сформулювати типи позитивних зобов'язань держави щодо дотримання права на повагу до приватного й сімейного життя.

Виклад основного матеріалу. Позитивні та негативні зобов'язання держав-членів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі - Конвенція) впливають із статті 1 вказаного Міжнародного акту. Відповідна стаття покладає на держави – сторони Конвенції зобов'язання додержувати поваги до прав людини. При чому, з цього положення впливають три складові: обов'язок поважати відповідні права, обов'язок захищати ці

права, обов'язок реалізувати відповідні права. Перша складова має негативний характер, що зобов'язує держави утриматися від втручання у права, а дві наступні мають позитивний характер, коли на державу покладається обов'язок здійснити певні дії. Варто зазначити, що дуже часто неможливо провести межу між позитивними та негативними зобов'язаннями держави у конкретних справах. Наприклад, коли держава вважається винною за розрив сімейних зв'язків у результаті усиновлення через те, що, з одного боку, національне законодавство не забезпечило біологічному батькові достатній захист (тобто вона не виконала своїх позитивних зобов'язань), з другого — держава в особі своїх компетентних органів сама була стороною в юридичній процедурі усиновлення (тобто всупереч своїм негативним зобов'язанням утрутилась у реалізацію права на повагу до сімейного життя)[6, С.36].

Відомо, що позитивні зобов'язання держави ЄСПЛ викладає залежно від конкретних обставин справи в своїх рішеннях. Зарубіжні вчені, які займаються дослідженнями позитивних та негативних зобов'язань держав сформували певні етапи розвитку ЄСПЛ позитивних зобов'язань. Щодо позитивних зобов'язань держави у контексті захисту права на повагу до приватного та сімейного життя, то найбільшого розвитку практика ЄСПЛ набула наприкінці 1970 – их та початку 1990 – их років, впродовж яких ЄСПЛ закріпив позитивні обов'язки держав забезпечувати захист осіб від поганого поведіння сексуального характеру, офіційне визнання транссексуалів, офіційне визнання обраного імені, доступ до офіційної інформації, встановлення батьківства, юридичне визнання сімейних зв'язків між батьком (батьками) і позашлюбною дитиною, возз'єднання дітей з їх біологічними батьками, взяття дітей, які того потребують, під державну опіку, сприяння традиційному стилю життя меншин та ін[2, С.16]. Враховуючи принцип динамічного та еволюційного підходу до тлумачення Конвенції, обсяг та зміст позитивних зобов'язань держави щодо гарантування відповідного права може розширюватися та зазнавати змін.

Разом з тим, у практиці ЄСПЛ на сьогоднішній день, на основі розгляду чисельних справ, уже вироблено ті критерії позитивних зобов'язань, яких Суд дотримується у кожному випадку: а) необхідно стежити за дотриманням

справедливого балансу між інтересами суспільства в цілому та інтересами приватної особи; б) обсяг зобов'язань залежить від ситуації, яка склалася в кожній із держав – учасників Конвенції, від складностей, які постають при управлінні сучасним суспільством, а також від вибору необхідних пріоритетів та використовуваних у зв'язку з цим ресурсів; в) зобов'язання не слід тлумачити в такий спосіб, щоби накладати на органи державної влади вирішення нездійсненних або невиправдано складних завдань [7, С.250]. Г.О. Христова також влучно зазначає, що позитивні зобов'язання ґрунтуються на трьох принципах: 1) вимога статті 1 Конвенції, згідно з якою держави зобов'язані гарантувати права і свободи, визначені у Конвенції, кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією; 2) принцип ефективності прав, кращою ілюстрацією якого є справа «Айрі проти Ірландії»; 3) принцип, що походить зі статті 13 Конвенції, за яким у разі спору про порушення конвенційних прав кожному має бути забезпечено право на ефективний національний засіб юридичного захисту[2, С.16].

Вітчизняні правники у своїх дослідженнях наводять також типи позитивних зобов'язань. Зокрема Г.О. Христова наводить наступні типи: 1) обов'язки держави вжити всіх розумних заходів для захисту індивідів від порушень їх прав іншими приватними особами («горизонтальний ефект» дії прав людини). Цей позитивний обов'язок може бути забезпечений відповідною державою у разі ухвалення нею достатніх положень національного законодавства, що криміналізують поведінку особи, яка зазіхає на основоположні права інших осіб, гарантовані Конвенцією; 2) зобов'язання, які стосуються способу та характеру поведіння держави із затриманими чи заарештованими особами, які повністю перебувають під її контролем; 3) обов'язки держави здійснювати ефективне розслідування «гідних довір'я» (тобто обґрунтованих) скарг щодо серйозних порушень прав, гарантованих Конвенцією [2, С.15].

А. Бадида, В. Лемак розширюють перший тип обов'язків, який наводить у своїй статті Г.О. Христова, називаючи його створення законодавства. Йдеться про законодавство, яке би втілювало принцип права та спеціалізовані норми

національних конституцій та Конвенції, які гарантують права людини. Відповідний тип зобов'язань також охоплює принцип заборони дискримінації, встановлення порядку здійснення прав людини та його меж, встановлення засобів ефективного правового захисту, в тому числі процедур для оскарження, встановлення відповідальності за порушення прав людини, тобто конкретних санкцій кримінально-правового або адміністративного характеру. Другий тип - усунення правових перешкод у законодавчому регулюванні в сфері прав людини (прийняття відповідних законів, забезпечення верховенства права і Конституції, в тому числі шляхом скасування законодавства, яке не відповідає вказаним принципам, забезпечення вимог до якості закону). Третій тип - підтримання інфраструктури правопорядку (заснування законом та забезпечення функціонування органів публічної влади та інших спеціалізованих органів, які наділені повноваженнями в сфері прав людини). Четвертий - здійснення державою конкретних адміністративних заходів (йдеться про такі практичні заходи, які покликані гарантувати усталений принцип ЄСПЛ, згідно з яким Конвенція покликана гарантувати не якісь теоретичні або ілюзорні права, а права, які є ефективними на практиці). П'ятий - вирішення комплексних суспільних проблем, які окреслені ЄСПЛ як «структурні проблеми» певної держави[7, С.250] (наприклад, проблема невиконання рішень в Україні).

На основі аналізу практики ЄСПЛ на предмет позитивних зобов'язань та вивчення підходів до розуміння позитивних зобов'язань, які подаються в юридичній літературі, можна виокремити ті, які можна вважати наскрізними для усіх прав, гарантованих Конвенцією, в тому числі досліджуваного права на повагу до приватного й сімейного життя (ст. 8 Конвенції). Доречно їх назвати та розкрити зміст у контексті права на повагу до приватного й сімейного життя.

Перше позитивне зобов'язання, - це законодавчі заходи або створення належного національного законодавства (охоплює заборону дискримінації за будь-якою ознакою, визначення меж прав, криміналізація певної поведінки, що веде до порушень). По-іншому відповідне зобов'язання називають як заходи захисту від порушень з боку інших приватних осіб.(так званий «горизонтальний

ефект» дії прав). Вважається, що саме через позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення реалізації прав людини та основоположних свобод у відносинах між приватними особами проблематика прав людини ретранслюється у горизонтальні стосунки між індивідами та їх об'єднаннями[6, С.38].

У контексті визначення цього першого типу позитивного зобов'язання держави щодо захисту права на повагу до приватного життя, слід назвати кілька прикладів із практики ЄСПЛ. Перше, відоме рішення у справі «Х та У проти Нідерландів» від 26 травня 1985 року [8]. У цій справі було констатовано порушення статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя» через відсутність у державній правовій системі того часу належних положень кримінального законодавства, спрямованих на захист неповносправної молодшої дівчини від тяжкого сексуального насильства, вчиненого дорослою особою (кримінальне провадження у таких справах мало бути ініційоване за заявою потерпілої, яка не могла її подати через вади свого психічного здоров'я). Ще одне рішення ЄСПЛ у справі «К.У. проти Фінляндії» від 2 грудня 2008 року [9]. У цій справі також було констатовано порушення статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя». Порушення позитивного зобов'язання держави встановлено через відсутність чіткого законодавчого положення, яке б дозволяло зобов'язати постачальника послуг (Інтернет-ресурсу) розкрити телекомунікаційні ідентифікаційні дані в порушення професійної таємниці. Батько заявника прагнув ідентифікувати особу, яка розмістила оголошення на сайті знайомств в інтернеті від імені його неповнолітнього сина з пропозиціями інтимного характеру з особами його ж статі з посиланням на веб-сторінку сина з особистими даними. На той час відповідні дії були кваліфіковані за кримінальним законодавством Фінляндії як «Зловмисне введення в оману». Поліція в ході розслідування мала право отримати телекомунікаційні ідентифікаційні дані у випадках, які стосувалися певних порушень, незважаючи на обов'язок додержувати їх таємницю. Проте зловмисне введення в оману не належало до таких порушень. Тому заявник мав лише можливість пред'явлення обвинувачення чи позову про відшкодування

шкоди проти оператора сервера. Доречно зазначити ще одне рішення у справі “М.С. проти Болгарії” від 4 грудня 2004 року [10]. У цій справі йшлося про зґвалтування неповнолітньої. Заявниця стверджувала, що законодавство Болгарії не забезпечує ефективного захисту особам, потерпілим від зґвалтування, оскільки факт зґвалтування може бути встановлений лише тоді, коли доведено, що жертва насильства чинила активний опір гвалтівнику. Суд вказав на те, що криміналізація статевих зносин з особою, котра не дає свою згоду на статевий контакт, незалежно від того, чи чинить потерпіла особа опір, чи ні, є необхідним для ефективного захисту жінок від насильства. А відтак, така постановка питання призвела в подальшому до впровадження змін у відповідне законодавство.

Друге позитивне зобов'язання можна сформулювати як забезпечення ефективності нормативних положень щодо безперешкодної реалізації права на повагу до приватного життя (охоплює дотримання принципу верховенства права та Конституції, усунення законодавчої невизначеності у сфері прав людини, вимоги до якості законодавства, його чіткості, доступності, передбачуваності). Порушення відповідного зобов'язання, зокрема, констатовано ЄСПЛ у справі «Гарнага проти України» від 16 травня 2013 року [11], у якій заявниця стверджувала про порушення її прав, гарантованих статтею 8 Конвенції, з огляду на відмову відділом РАЦС заяви заявниці стосовно зміни її по батькові, посилаючись на затверджені Міністерством юстиції України Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні, згідно з якими по батькові фізичної особи може бути змінено тільки у разі зміни її батьком свого власного імені. Суд у цій справі встановив, що українська система зміни імен видається доволі гнучкою та особа може змінити своє ім'я, дотримуючись спеціальної процедури, яка передбачає тільки мінімальні обмеження, які застосовуються у дуже конкретних випадках, здебільшого пов'язаних з кримінальним судочинством. У той самий час, як видається, будь-яких ширших міркувань для накладення обмежень на зміну імені особи – таких як точний облік населення або зв'язок носіїв певного імені з сім'єю – державними органами не висувається. За такої ситуації майже повної свободи

зміни імені або прізвища особи обмеження, накладені на зміну по батькові, не видаються належним чином та достатньою мірою мотивованими національним законодавством. Крім того, державними органами не було надано жодного обґрунтування позбавлення заявниці її права приймати рішення з цього важливого аспекту її приватного та сімейного життя, і таке обґрунтування не було встановлено жодним іншим способом. Оскільки державні органи не забезпечили балансу відповідних інтересів, про які йдеться (див. пункт 38 вище), вони не виконали своє позитивне зобов'язання щодо забезпечення права заявниці на повагу до її приватного життя. Відповідно Суд вважає, що у цій справі було порушення статті 8 Конвенції. Можна навести й інші приклади порушення державою позитивних зобов'язань через неефективність нормативних положень, що ведуть до втручання у право, гарантоване ст. 8 Конвенції. Наприклад, відсутність чіткості й доступності закону, а також можливості його оскарження під час здійснення дискреційних повноважень державних органів, зокрема щодо контролю за кореспонденцією ув'язнених («Сергій Волосюк проти України» від 12 березня 2009 року, «Волохи проти України» від 2 листопада 2006 року тощо); Незаконний збір та збереження інформації про особу спеціальними службами, без права оскаржити та спростувати її («Хан проти Сполученого Королівства» від 12 травня 2000 року, «Аманн проти Швейцарії» від 16 лютого 2000 року тощо); збереження відбитків пальців та зразків ДНК без зазначення гарантій в національному законодавстві від їх нецільового використання («С і Марпер проти Сполученого Королівства» від 4 грудня 2008 року).

Третє позитивне зобов'язання – забезпечення достатніх юридичних засобів реагування під час прийняття адміністративних (судових) рішень (охоплює заходи щодо відновлення порушених прав, виконання кінцевих судових рішень, проведення ефективного розслідування порушення права на повагу до приватного життя). Відповідне зобов'язання є втіленням принципу, що «Конвенція прагне гарантувати не права, які є теоретичними чи ілюзорними, а права, які є практичними та ефективними» [6, С.39]. Зміст відповідного позитивного зобов'язання держави найбільш повно розкривається

під час реалізації права на справедливий суд, визначеного ст. 6 Конвенції. Часто відповідні зобов'язання порушуються внаслідок незаконного позбавлення приватного житла через прийняття судових рішень, виселення із житла тощо.

Яскравим прикладом такого невинного обмеження права на житло є справа «Кривіцька та Кривіцький проти України» від 2 грудня 2010 року [12]. Суд у цій справі встановив, що визнання договору найму недійсним і подальше виселення заявників (на користь іншої сторони - держави) становить втручання у їхні права, що гарантуються статтею 8 Конвенції. Договір найму було ретроспективно визнано недійсним, як такий, що не мав законних підстав від самого початку, після його десятирічної офіційної реєстрації компетентними органами. Підставою для цього було встановлення того, що власниця квартири, яка ніколи не була офіційно визнана недієздатною «не могла розуміти значення своїх дій та контролювати їх» у конкретну дату 1992 року, коли давала дозвіл на проживання заявниці у своїй квартирі. Суд вказав, що такий висновок потребує вагомої доказової бази, беручи до уваги, зокрема, те, що його зробили після смерті власниці квартири на прохання третьої сторони (держави) через 10 років від дати, про яку йдеться. Проте національні суди в обґрунтування поклалися виключно на висновок одного експерта, для формулювання якого, як видається, пішло щонайбільше кілька годин і вивчення одного джерела доказів, а саме висновку психіатричної експертизи, проведеної у 2001 році. Із цього випливає, що за обставин цієї справи така доказова база призвела до гіпотетичної оцінки фактів і в значній мірі завадила передбачуваності застосування законодавчих норм щодо виселення мешканців. Крім того, на жодній стадії провадження (в тому числі стадії виконавчого провадження) суди не розглянули доводи заявників про те, що внаслідок виселення вони та двоє їхніх неповнолітніх дітей залишаться безпритульними. Суд констатував відсутність оцінки співрозмірності виселення заявників і вказав, що їх було позбавлено адекватних процесуальних гарантій у процесі прийняття рішення щодо їхнього права на житло.

Умовно відповідні три позитивні зобов'язання держави щодо гарантування права, визначеного ст. 8 Конвенції можна поділити на субстантивні та процедурні. Субстантивними є зобов'язання, які вимагають предметних засобів, необхідних для повного володіння та користування гарантованими правами людини, наприклад, закріплення належних правил (інструкцій), які регламентують випадки втручання з боку поліції, забороняють жорстоке поводження чи примусову працю, передбачають належне обладнання закладів пенітенціарної системи та ін. Процедурні зобов'язання держав вимагають від них належної організації національних юридичних процедур із метою кращого захисту осіб, забезпечення достатніх юридичних засобів реагування на випадки порушення прав людини [6, С. 36]. При чому перші два названі зобов'язання щодо ст. 8 Конвенції належатимуть до субстантивних, а третє зобов'язання до процедурних.

Разом з тим, цілком слушно відзначають, що зобов'язання, які впливають із ст. 8 є численними. В деяких випадках їх не так легко відрізнити від обов'язку невтручання в певні інтереси. Позитивні зобов'язання неможливо звести у вичерпний список, також неможливо описати їхній точний зміст в усіх можливих випадках [13, С.89]. Наприклад, становить інтерес порушення негативного зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного життя через саме існування юридичних норм, котрі фактично були підставою для реального втручання. Порушення негативного обов'язку встановлено у справах «Асоціація за Європейську інтеграцію і права людини», «Екімджієв проти Болгарії» від 28 червня 2007 року [14, С. 9-25] та «Йордакі та інші проти Молдови» від 10 лютого 2009 року [13, С. 132-162]. У справах заявники не скаржились на застосування неправомірних дій органів влади безпосередньо щодо них, однак вони заявляли про порушення права на приватне життя внаслідок дії раніше прийнятих законів їхніх держав, які стали підставою для неправомірного втручання у права їхніх громадян. Суд у зазначених справах установив, що право на повагу до приватного життя заявників було порушено внаслідок самого існування законодавства про спеціальні заходи спостереження, яке не забезпечує належного захисту від зловживання владою

(не визначено категорії злочинів, щодо яких можуть здійснюватись заходи спостереження, неповідомлення осіб, стосовно яких проводились заходи прослуховування після того, як закінчилась потреба у їх проведенні, відсутність будь-якого нагляду за застосуванням заходів прихованого спостереження з боку незалежного органу).

Саме тому, розглядаючи конкретні справи ЄСПЛ визначає у кожному окремому випадку дотримання позитивних та негативних зобов'язань держав через принцип так званого «трискладового тесту», положення якого впливають зокрема із ч. 2 ст. 8 Конвенції. Цей принцип полягає у з'ясуванні того, чи відповідало втручання у право закону, було необхідним у демократичному суспільстві та співрозмірним переслідуваній легітимній меті (захисту національної, громадської безпеки, економічного добробуту, запобігання заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я, моралі, прав інших осіб). Виходячи з рішень ЄСПЛ, закон вважається найважливішим обмежувачем. Своєю чергою до закону ставляться вимоги (чіткий, доступний, передбачуваний). Усі інші підстави розглядаються у поєднанні з доведенням законної мети. Якщо встановлено, що обмеження здійснювалось не відповідно до закону, ЄСПЛ не вбачає необхідності розглядати наявність інших обмежувачів і визнає таке втручання неправомірним. Якщо ж суд під час розгляду рішення констатував, що обмеження права на повагу до приватного життя відбувалося на підставі національного законодавства, яке також відповідає усім вимогам закону як підстави обмеження, тоді суд з'ясовує, чи було обмеження «необхідним у демократичному суспільстві», тобто чи було воно обґрунтовано необхідністю захисту національної і громадської безпеки, економічного добробуту країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я чи моралі, захисту прав і свобод інших осіб. Аналіз юридичної літератури та практики ЄСПЛ дає зрозуміти, що не існує чіткого визначення обмежувача «необхідний у демократичному суспільстві». Суд дозволяє державам у межах власного розсуду визначати, що є необхідним за певних обставин. Питання того, чи вийшла держава за межі розсуду залежить від права, порушення якого визнано і серйозності його порушення та

досліджується у кожному конкретному випадку. Межі розсуду визначаються як національним законодавцем, так і державними органами, в тому числі судовими, яким належить тлумачити й застосовувати чинні закони[13].

Утім, зміст критерію «необхідний у демократичному суспільстві» окреслюється у рішеннях ЄСПЛ. Так, завжди з'ясовуються три обставини: 1) чи відповідало втручання суспільній потребі; 2) чи було втручання пропорційне правомірній меті; 3) чи відповідним і достатнім було обґрунтування, надане національними органами влади для виправдання втручання. Зокрема, якщо йдеться про пропорційність інтересів конкретної людини з інтересами соціальних груп (суспільними інтересами), це означає, що іноді можна обмежити право якоїсь конкретної людини, якщо завдяки цьому буде можливість уникнути порушення чи обмеження прав більшої кількості людей чи ущемлення якогось значного суспільного інтересу. Як приклад, наводять у літературі випадок, коли під час надзвичайного стану в державі відповідні державні органи мають право вилучати у громадян засоби пересування. Вилучивши автомобіль у однієї людини, можна його використати для евакуації значної кількості людей, тоді такі дії відповідатимуть принципу пропорційності. Співмірність заходів, вжитих щодо втручання у право на повагу до приватного й сімейного життя до легітимної мети визначається також тим, чи дійсно небезпека для конституційного ладу та правопорядку була настільки великою та реальною, що законодавець був змушений вжити заходів щодо можливості обмеження недоторканності приватного житла під час обшуків, накладення арештів на кореспонденцію тощо, які адекватно відповідали б загрозі, що виникла[15, С.68]. «Необхідність у демократичному суспільстві» встановлюється разом з правомірною метою обмеження права на повагу до приватного життя. Більше того, сама держава, уряд визначають мету, заради якої відбулось втручання у право особи. Уряд держав нерідко зазначає одразу кілька підстав обмеження. Суд лише контролює їх відповідність вимогам Конвенції і вказує, з якими підставами згідний. Також Суд звертає увагу держав на те, щоб цілі втручання були витлумачені вузько та передбачені чітко для конкретної ситуації.

Висновки. Таким чином, на основі практики ЄСПЛ та доктрини визначено три типи позитивних зобов'язань держави щодо гарантування права на повагу до приватного й сімейного життя. Перше позитивне зобов'язання, – це законодавчі заходи або створення належного національного законодавства. Друге позитивне зобов'язання – забезпечення ефективності нормативних положень щодо безперешкодної реалізації права на повагу до приватного життя. Третє позитивне зобов'язання – забезпечення достатніх юридичних засобів реагування під час прийняття адміністративних (судових) рішень. Разом з тим, зобов'язання, які випливають із ст. 8 є численними. В деяких випадках їх не так легко відрізнити від обов'язку невтручання в певні інтереси. Тому ЄСПЛ у кожному конкретному випадку розглядає дотримання державою позитивних і негативних зобов'язань з урахуванням принципу «трискладового тесту», положення якого випливають зокрема із ч. 2 ст. 8 Конвенції. Виходячи з рішень ЄСПЛ, закон вважається найважливішим обмежувачем. Своєю чергою до закону ставляться вимоги (чіткий, доступний, передбачуваний). Усі інші підстави розглядаються у поєднанні з доведенням законної мети. Якщо встановлено, що обмеження здійснювалось не відповідно до закону, ЄСПЛ не вбачає необхідності розглядати наявність інших обмежувачів і визнає таке втручання неправомірним. Якщо ж суд під час розгляду рішення констатував, що обмеження права на повагу до приватного життя відбувалось на підставі національного законодавства, яке також відповідає усім вимогам закону як підстави обмеження, тоді суд з'ясовує, чи було обмеження «необхідним у демократичному суспільстві», тобто чи було воно обґрунтовано необхідністю захисту національної і громадської безпеки, економічного добробуту країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я чи моралі, захисту прав і свобод інших осіб.

Список використаних джерел

1. Шевчук С. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини / С. В. Шевчук // Право України. – 2010. – № 2. – С. 55–64.

2. Христова Г.О. Типи позитивних зобов'язань держави щодо прав людини у світлі юриспруденції Стразбурського Суду [Електронний ресурс] / Г. О. Христова // Юрист України. – 2013. – № 2. – С. 11–19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2013_2_4;

3. Христова Г.О. Доктрина позитивних зобов'язань держави щодо прав людини: основні етапи формування / Г.О. Христова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 26. – С. 16-23

4. Курило Л.В. Позитивні обов'язки держави в контексті права людини на життя (на основі практики ЄСПЛ щодо України) / Л.В. Курило // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – № 2. – 2017. – С.308-316

5. Сухорольський Д. Міжнародні стандарти забезпечення свободи вираження поглядів в умовах утвердження концепції позитивних обов'язків держави / Дмитро Сухорольський //Український часопис міжнародного права № 1. – 2015. – С. 146-155

6. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції / Г. Христова // Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2012. – № 2(69). – С. 30–41

7. Бадида А., Лемак В. Позитивні зобов'язання держави в контексті розуміння прав людини / А. Бадида, В. Лемак // Публічне право. - 2 (26). – 2017р – С.245-253с.250

8. Справа «Х та Y проти Нідерландів»: Рішення ЄСПЛ від 26 травня 1985 року (заява N 8978/80) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://european-court.eu/uploads/ECHR_X_and_Y_v_The_Netherlands_26_03_1985.pdf

9. Справа К.У. проти Фінляндії: Рішення ЄСПЛ від 2 грудня 2008 року (Заява № 2872/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.ed-era.com/assets/courseware/977a0b5da7a7c5324a6c1bb94ae48401/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/8-K-U.pdf>

10. Справа “М.С. проти Болгарії”: Рішення ЄСПЛ від 4 грудня 2003 року[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.ed->

era.com/assets/courseware/aa80e66177026ff2620f22e5fa5a7745/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/8-M-C.pdf

11. Справа «Гарнага проти України»: Рішення ЄСПЛ від 16 травня 2013 року (заява № 20390/07) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

12. Справа «Кривіцька та Кривіцький проти України»: Рішення ЄСПЛ від 2 грудня 2010 року (Заява № 30856/03) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

13. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя / Н. Ахтирська, В. Філатов, Т. Фулей, Х. Хембах. – К.: Істина, 2011. – 200с.

14. Асоціація за Європейську інтеграцію і права людини і Екімджієв проти Болгарії // Свобода висловлювань і приватність. – 2011. – № 1. – С. 9–25.

15. Горпинюк О. П. Інформаційна приватність та її захист від злочинних посягань в Україні: монографія / О. П. Горпинюк. – Львів: ПП «Видавництво «БОНА», 2014. – 324 с.